

RES GESTAE FORUM

Dorota Żurek*
Kraków

The Polish-Hungarian borderland in light of the work *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki* by Andrzej Komoniecki

Abstract

This article analyses the question of Polish-Hungarian borderland in the Early Modern Age. On the basis of the work *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki* by Andrzej Komoniecki, it discusses various problems related to the political, economic and social history of the Żywiec borderland region. In addition, Komoniecki's attitude towards members of neighbouring communities across the borders is presented, as the chronicle includes many references to the day-to-day lives of the burghers and peasants from Żywiec and the surrounding area. Komoniecki describes their customs, rituals and mentality, and devotes much space to descriptions of robberies and executions of criminals. It is suggested, moreover, that Komoniecki was particularly interested in natural disasters and other unusual events.

Keywords: borderland, neighbourhood, Hungary, *Chronografia*, Andrzej Komoniecki, Żywiec

Abstrakt

W artykule zostało omówione pogranicze polsko-węgierskie w epoce nowożytnej. Podstawą do przeprowadzonych badań było dzieło Andrzeja Komonieckiego *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki*. W oparciu o to źródło Autorka analizuje problemy związane z kwestiami politycznymi, ekonomicznymi oraz dziejami społeczności zamieszkującej Żywiec i otaczające je pograniczne ziemie. W artykule został zaprezentowany także, wyłaniający się z dzieła, stosunek Komonieckiego do Węgrów. W kronice można odnaleźć wiele wzmianek dotyczących przede wszystkim życia codziennego mieszkańców Żywca i okolic. Komoniecki ze szczególnością opisuje ich zwyczaje, rytuały, mentalność. Dużo miejsca poświęca także opisowi rozbojów dokonywanych przez zbrojników działających na obszarze pogranicza. Kronikarz jest także zainteresowany wszelkimi nadprzyrodzonymi zjawiskami i dziwnymi zdarzeniami. Wszystko to czyni omawiane dzieło niezwykle cennym i interesującym świadectwem życia ludzi mieszkających na pograniczu.

Słowa kluczowe: pogranicze, sąsiedztwo, Węgry, *Chronografia*, Andrzej Komoniecki, Żywiec

* Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, Instytut Historii i Archiwistyki; e-mail: dorota.zurek@up.krakow.pl; ORCID iD: 0000-0003-2553-3471.

I. Polish-Hungarian relations in the Middle Ages and Early Modern Age have been the subject of numerous studies, which have focused above all on political issues, drawing primarily from sources such as chronicles and written annals¹. The chronicle by Andrzej Komoniecki entitled *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki* is a valuable source for the study of this subject in the Early Modern Age². It has been thoroughly analysed and found to be useful for research into a range of topics, including religiousness, folk practices, beliefs, criminality, natural disasters and music in old Żywiec³. For instance, a historical anthropology book has been published in which the author devoted some space to the image of foreigners, in particular Jews and heretics, in the chronicle⁴. Despite this interest in the *Chronografia*, it has not to date been used as a source for research into the Polish-Hungarian borderland. The aim of this article is therefore to analyse that very question, in particular what its author wrote about Polish-Hungarian relations, what sort of information he shared regarding Poland's neighbours, and how Hungary was presented. It will also examine the scope of his interest in the lives of people in the borderlands as well as his attitude towards Hungarians⁵.

To this end, I gathered all the references in which Hungary is mentioned in the source material. I recorded a total of fifty-four such references, which are discussed in detail in the following part of this article. First, however, it is expedient to offer some information about the chronicler. Throughout his life, Andrzej Komoniecki was associated with the town of Żywiec, which was situated in the Orava region, at the convergence of the kingdoms of Poland, Hungary,

¹ Many of these problems are discussed in D. Bagi, G. Barabás, Z. Máté (ed.), 2016. Economic aspects of Polish-Hungarian relations are discussed in A. Obara-Pawłowska, 2016, s. 225–263. This publication also includes a bibliography. The history of the Spisz and the Orava region was mainly dealt with by H. Ruciński (in particular H. Ruciński, 2001) and T.M. Trajdos (2002, 2005, 2017, 2018). See also S.A. Sroka, 1996, s. 75–97. F. Kiryk, 2000, s. 9–33. R. Grzesik, 2003, s. 1–18.

² The full title of the chronicle is *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki W którym roczne dzieje spraw przeszłych, starodawnych miasta Żywca i pobliskich jego miejsc znajdują się. A ten jest z różnych autorów, pism i wiadomości zebrany i wypisany, a w żywą i trwałą pamięć miastu żywieckiemu jako ojczyźnie swojej milej ofiarowany roku Pańskiego 1704, przez sławnego Andrzeja Komonieckiego wójta na ten czas żywieckiego, manu propria*. The manuscript is held in the City Museum in Żywiec. The first volume was published in print in 1937 (S. Szczotka, 1937), and the work was published in full in 1987 (*Chronografia*, 1987). In the article I reference is the latter edition. See also S. Grodziski, 1989, s. 24–34.

³ J. Kracik, 1987, s. 265–266; A. Siemionow, 1989, s. 65–70; Z. Drobisz, 1989, s. 70–73; M. Mikołajczyk, 1993, s. 62–85; B. Romowicz, 2001, s. 153–156; P. Kowalski, 2005, s. 70–86; S. Leszczyński, 2012, s. 303–315; J. Rajman, 2020, s. 19–37.

⁴ P. Kowalski, 2010. See also P. Kowalski, 2004, s. 150–164; P. Kowalski, 2010, s. 238–263. After the submission of this article, a book by a literary historian was published: As the author writes „the main aim of the research is to reconstruct the reality of life of an inhabitant of a small town (predominantly of Żywiec, but also of the surrounding villages and towns) in the era of the First Republic”, B. Stuchlik-Surowiak, 2020, s. 266.

⁵ This term also covers the Slovaks who lived across the border. Upper Hungary (*Hungaria Superior*) was the former name of the Slovak lands. Komoniecki often refers to the inhabitants of Upper Hungary as Slovaks.

and Bohemia. He was born c. 1658 and died in 1729. Komoniecki should be considered a member of the town's elite, since for many years he held various offices in the municipality. From 1686 he served as mayor for two years, and thereafter, until his death, so for over forty years, he was the presiding judge at the municipal court. During that time, Komoniecki frequently held the office of town scribe⁶.

In *Chronografia* Komoniecki describes the history of the magnate estate known at the time as the State of Żywiec and its surrounding area, including the neighbouring towns across the nearby border. Komoniecki began to write the chronicle in 1699 and continued his work until his death in 1729. The opus covers over three hundred years of the history of Żywiec and the surrounding region. Researchers have divided it into three parts, which vary in their respective research value⁷. The first covers the years 1400–1586 and is possibly of least value, as it is based largely on other Polish chronicles, including the chronicle of Marcin Bielski⁸. The second describes events that took place between 1586 and 1686⁹. The last, most extensive and valuable part of the chronicle spans the years in which Komoniecki held offices in Żywiec and therefore had access to the municipal chamber and church files. Furthermore, in this part the author describes the events of which he had first-hand knowledge¹⁰.

The *Chronografia* may be considered a recollection of facts. The third part, in particular, is full of information useful in telling the political, economic, and social history of the Żywiec borderland region. It includes many references to the day-to-day lives of burghers and peasants from Żywiec and the surrounding area: their customs, rituals, and mentality¹¹. For example, the author spends much time on detailed descriptions of robberies and executions of criminals¹². Komoniecki also mentions natural disasters and other unusual occurrences¹³. It should be underlined, however, that the value of this information varies.

II. In the first part of the chronicle, or the section that covers the period until 1586, Hungary is mentioned ten times¹⁴. These entries are mainly concerned

⁶ For a biography of Komoniecki, see S. Szczotka, 1937, s. VIII–XVIII; J. Kracik, 1980, s. 145–148; Idem 1989, s. 62–64.

⁷ On the sources used by the author and the value of the work, see S. Szczotka, 1937, s. XLIV–LI.

⁸ S. Szczotka, 1937, compared Komoniecki's work with the chronicle of Marcin Bielski.

⁹ The research to date has selected as the end date for this section the year 1686, when Komoniecki assumed the office of mayor. See S. Grodziski, 1987, s. XXVIII.

¹⁰ Jan Kracik, 1987, S. Szczotka, 1937, s. XIX–XLIV, S. Grodziski, 1987, s. XIV–XXVIII.

¹¹ S. Leszczyński, 2012, s. 303–315. This article is devoted to the issue of the mentality of Early Modern society as portrayed in this chronicle.

¹² The problem of robbery in the highlands has already been the subject of research; see *Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze*, 2007. The mentions about the robbers from *Chronografia* were used in this volume by F. Kiryk, 2007, s. 26–36. See also M. Kamler, 2009, s. 183–237.

¹³ The author has a penchant for describing events that can be considered curiosities, P. Kowalski, 2004, s. 157–158.

¹⁴ *Chronografia*, 1987, s. 39, 40, 43, 45, 52, 59, 67, 95, 97, 99.

with political issues and they are of little value, being copied from other works¹⁵. However, under 1584 there is one interesting note about a bell hung in the tower in Żywiec, which had been made by Jan Wayzer from Kubin and his son Balcer from Orava; the note also mentions that Jan made other bells for churches in Żywiec and nearby villages¹⁶. This suggests that such bellfounders were highly rated in the area, even though they came from across the border.

The second part of the chronicle contains seven references to Hungary¹⁷. One of these mentions a trip made by the town scribe to certain geothermal springs in Hungary, known in Polish as 'Cieplice' and a popular destination for health-related 'tourism'¹⁸. In 1644 Komoniecki notes that one Krzysztof Mrzygłodowicz went to Hungary and brought back from Bratislava a book written in Latin about the relationship of the soul, written by an author he refers to as Clement, which was subsequently translated into Polish and printed¹⁹. In this section, the author also mentions robber Sebastian Bury collaborating with a Hungarian counterpart named Dziurdzi²⁰. Another interesting entry in this part references fashion. The painting of the Virgin Mary in the altarpiece in the Żywiec church was made by Italian painter Tommaso Dolabella. Komoniecki reports that Dolabella immortalized the customary attire of the local gentry and townspeople, which was influenced by the Hungarian style²¹.

With regard to political events, in this part of the work the author mentions that in 1673 churches in Hungary and Orava were seized from Lutheran congregations and returned to Catholic communities²². Komoniecki also

¹⁵ The author mentions the conflict between Piotr and Mikołaj Komorowski, on the one hand, and the king of Poland, on the other. The Komorowski family, which ruled the State of Żywiec, initially decided to declare their allegiance to the king of Hungary, Matthias Corvinus. Later, however, they got into a conflict with the Hungarian king and returned to Polish rule, *Chronografia* 1987, s. 40, 43, 45. Under 1471 the author describes the invasion of Poland by the Hungarians (*Chronografia*, 1987, s. 43). He also mentions the civil war in Hungary in 1514 (*Chronografia*, 1987, s. 59). All these references were copied from the chronicle of Marcin Bielski.

¹⁶ Dolny Kubin on the river Orava in Slovakia. *Chronografia*, 1987, s. 97.

¹⁷ *Chronografia*, 1987, s. 137, 159, 177, 178, 218, 224, 237.

¹⁸ Komoniecki mentions that in 1585, Marcin Białobrzęski, bishop of Kamieniec Podolski (now Kamenets, Ukraine), spent the night in Żywiec, en route to the Hungarian geothermal springs with his brother and a great retinue of servants. ('Jego Mość ksiądz Białobrzęski, biskup kamieniecki, z Jędrzejem bratem rodzonym, opatem, z wielkim orszakiem sług do Cieplic węgierskich przez Żywiec przyjechał i tu w Żywcu nocował'), *Chronografia*, 1987, s. 99.

¹⁹ 'Przywiózł książkę łacieńską stamtąd z Przesporku o relacyjnej duszy albo ducha niejaki-go nazwanego Klemensa, umarłego w tym roku [...]. Z tej tedy książki na polskie przetłomaczywszy dał do druku', *Chronografia*, 1987, s. 178.

²⁰ 'Tegoż Roku Sebastian Bury, hetman nad zbójcami z towarzystwem swoim w Żywieckim Państwie i indziej grasował, mając kompaniją, która z chorągiewami za nim chodziła i niejaki Dziurdzi, Węgier był mu poradnikiem.' *Chronografia*, 1987, s. 159.

²¹ '[...] który starą modą ślachty i mieszczan wyraził, jako przedtym tu chodzono po prostu, nieco z węgierska, w delijkach, z krótkimi rękawami', *Chronografia*, 1987, s. 177.

²² *Chronografia*, 1987, s. 224. In 1715 these churches were consecrated by Bishop Łukasz Natali, *Ibidem*, s. 463–464. In Orava, ten churches were returned in 1672, see M.T. Trajdos, 2018, s. 176.

mentions the anti-Habsburg separatist rebellions in Hungary and Orava in 1682²³, as these events directly affected the Żywiec region. Thököly's rebels, in an attempt to reach the town of Bielsko, then belonging to the Habsburg Empire, stormed the border of the Kingdom of Poland and invaded Bielsko from the Żywiec side. The city was plundered, forty men killed, and many young girls and married women raped²⁴.

The final part of the chronicle contains the largest number (37) of references to Hungary and was recorded under one of the following headings: international politics, epidemics and natural disasters, robberies and crimes, moral incidents, or supernatural occurrences.-

Komonecki was knowledgeable about the political situation in Hungary, which in the early eighteenth century was in the grip of the Rákóczi uprising, mentioning events from 1705, 1706, and 1708²⁵. However, Komonecki paid considerably more attention to the State of Żywiec. In the *Chronografia*, large-scale history serves only as a background for the history of the town and its surrounding area.

Komonecki pays particular attention to natural disasters that affected the population on both sides of the border²⁶. He notes conflagrations both in the neighbouring towns and abroad. On the night of 21 October 1710, the whole town of Waryn (probably present-day Strečno, just east of Žilina), burned down, including the church. The glow was visible above the mountains, and the inhabitants of Żywiec thought that the New Town (now Kysucké Nové Mesto) was on fire²⁷. A few years later there was also a fire immediately across the border. In July 1714, the village of Trstená in Orava caught fire in two different places from a lightning strike and sixty houses burned down in the area between the bridge and the church²⁸. Information of this type is particularly useful in studies of changes in the area of settlement.

Komonecki frequently records crop failures causing famine in the borderland region. In 1714, for example, hunger reigned in Poland due to excessive rain the previous year, which forced many people to leave the country for Hungary to beg for alms. Hunger affected the poor to the greatest extent, many

²³ See B. Chowaniec-Lejczyk, 2007, s. 29–52.

²⁴ *Chronografia*, 1987, s. 237–238.

²⁵ *Chronografia*, 1987, s. 302, 309 (Komonecki mentioned the expulsion of the Jesuits from Hungary), 317.

²⁶ About the floods recorded in the work see P. Kowalski, 2005, s. 70–86. M.T. Wójciuk, 2015, s. 122, calculated that in the years 1697–1728 Komonecki noted 172 mentions of meteorological phenomena.

²⁷ 'Dnia 21 października z poniedziałku na wtorek w Węgrach miasteczko Waryn i z kościołem wszystkim przez noc wygorzało; z którego ognia zorzą nad góry aż do miasta Żywca widziano i dalej, rozumiejąc, że Nowe Miasto, gorzało.' *Chronografia*, 1987, s. 347.

²⁸ 'Dnia 24 Julii we wtorek w wigilię świętego Jakuba Apostoła w Orawie we Trzcianej miasteczku piorun dwa razy uderzył raz po raz po sobie i zapalił we dwa miejsca, że od mostu poczawszy aż do blisko kościoła na 60 chałup zgorzało, zachwyciwszy się we dwu miejscach, że radzić nie można', *Chronografia*, 1987, s. 449.

of whom died on the roads²⁹. The situation repeated itself the following year. Komoniecki writes that many Hungarians came to the aid of the inhabitants of Żywiec by selling them grain and groats³⁰. In the spring of 1719 there was another great drought-induced famine, this time in Hungary, causing high prices of grain and bread. Komoniecki writes that on that occasion Hungarians and Slovaks from Orava came into Poland and Silesia for bread, buying up whatever they could find, which caused bread prices in Poland to rise sharply. Komoniecki also adds that during the famines in Poland, Hungarians had shouted at Poles and chased them away³¹. These two passages reflect the author's ambiguous attitude towards members of the neighbouring communities across the border.

Under the year 1696, Komoniecki mentions an issue with the import of beer from Žilina on the river Váh, which had damaged the town's interests. The burghers had implemented a blockade in secret, despite the threat of punishment. Ultimately, it became customary for Žilina beer to be sold by its Jews, which translated into losses for the town³².

Komoniecki devotes considerable space to information on robber bands – frequently mixed Polish-Hungarian bands – operating in the Żywiec region³³. One entry describes the capture and torture of one of the most famous Hungarian robbers, Martyn Portasz, also called Dzigoszyk, from the village of

²⁹ 'Dlaczego wiele ludzi do Węgier powychodziło i jałmużny prosiło i leda gdzie ubóstwa dla głodu po drogach umierało wiele', *Chronografia*, 1987, s. 447. In this part of the text the author records grain prices, which may prove useful in research into the region's economy.

³⁰ 'Roku Pańskiego 1715 był głód wielki na ludzi i drogość, że ludzie rzęsa leśkową [tj. rzęsę, roślinę wodną] główki lniane, i sieczkę z słomy susząc, mielili [...] Dlatego ludzie byli chudzi, nędzni, szpetni, słabi, chorzy i wiele ich dla głodu lada gdzie umierało, a najbardziej ubóstwa którego bardzo wiele było. Także z ról, z zarębków gospodarze uchodzili i na żebrań się udawali, a najbardziej do Węgier wiele ich wyszło i tam zumierało i choroby się między ludźmi gęste zapległy i rozmnożyły, że tak ubodzy i bogaci umierali na wielu miejscach. Tylko Węgry tu Żywiec zbożem z kaszą ratowały i żywiły [...]. Przy tym wydzierstwa, kradzieże, zabójstwa się jawiły, że ludzie jako błędni chodzili i żaden u nikogo zaratować się nie mógł.' The author also mentions grain prices. See *Chronografia*, 1987, s. 455.

³¹ 'Roku tego z wiosny zaraz do nowego chleba był w Węgrach, głód wielki na ludzi i drogość zboża dla sucha wielkiego i nieurodzaju przeszłego roku tamże, że Węgrów i Słowaków z Orawy bardzo wiele rzuciło się do Polskiej i Śląska po zboża i chleb, wykupując wszędzie. Dlatego drogość wielką czynili i wiele ich jałmużny żebrało. A oni przedtem, gdy w Polsce głód był, na Polaki łajali i onych z Węgier wyganiali', *Chronografia*, 1987, s. 514.

³² In 1716 customs duty was imposed on wine and beer from Žilina, which, Komoniecki writes, was a major burden on merchants. In 1723 a brewer from Žilina was brought to the castle in Ślemień to malt and brew beer to a traditional local recipe. He was ultimately sent back after a month because he proved unable to do it. *Chronografia*, 1987, s. 257, 480, 545.

³³ Robbery was a complex phenomenon that could not be contained only within the framework of banditry or thievery. Indeed, some of them were involved in this practice, but there were various reasons for entering this path. These include acts of vengeance against people aggrieved by noble landlords. See more about it A. Jazowski, 2007, s. 46–58. F. Kiryk, 2007, s. 27–28. Researchers have noted that the border was no obstacle for highland robbers, and that combined bands were the norm (Polish-Hungarian, Bohemian, or Silesian), M. Kamler, 2010, s. 123.

'Bystrzyce' (probably Bystrec by the river Orava near Dolny Kubin)³⁴. Portasz worked with his brother Paul, with twenty-five people under their command. They operated in the State of Żywiec and in other areas, robbing manor houses and presbyteries. In 1689, after killing an official from the village of Węgierska Górka, Portasz and his brother left the group and moved on to work cities in Hungary, Austria, Bohemia, and Silesia. Martyn was ultimately captured in Kraków, where he claimed to be a merchant and was selling counterfeit silver to Jews, assisted by a student from Hungary³⁵. Brought to trial at the Wawel Castle, Portasz was not recognized and was released on bail. He fled back to the Żywiec region, to the village of Milówka. There, one night he knocked on the door of his former mistress and asked for some milk, but left again afterwards. The woman secretly informed other inhabitants of the village. The peasants followed Portasz, captured him and led him to the Żywiec castle, where he was tortured and put to death. Before his execution, he requested of his confessor that he and his brother Paul be entered into the Brotherhood of the Rosary after his death. This request was granted, and an entry to this effect was inscribed in the brotherhood's records³⁶. At the end of that year, several other members of the Portasz's former band were captured after being betrayed by fellow band members³⁷.

Cross-border robberies were common occurrences in such border regions, and Komoniecki seems to have been particularly interested in notable and unusual thefts. One of these was the kidnapping of a child that took place in 1717, beginning in the Polish village of Milówka. The crime was committed by a servant girl named Kunegunda. After giving birth to an illegitimate child, Kunegunda killed the infant, but was caught by her mistress. The girl escaped to Orava, to the village of Klin. It so happened that in the house where she found shelter, another woman had just given birth. Kunegunda stole the infant and fled back to Poland. She was apprehended in the village of Rajcza and imprisoned for her act, while the child was returned to its parents³⁸.

³⁴ 'Martyn Portasz albo Dzigoszyk ze wsi Bystrzyc z Węgier, zbójca sławny, z Pawłem bratem swoim a pacholkami dwudziestą pięciema po Żywieckim Państwie i inszych okolicznych Państwach zbójstwem swym bardzo grasował, plebanie, dwory ślacheckie rabował, nawet Marcina Jaszka, urzędnika z Węgierskiej Górki', *Chronografia*, 1987, s. 243–244. F. Kiryk, 2007, s. 31.

³⁵ 'Po zabiciu urzędnika z Węgierskiej Górki Marcina Jaszka w przeszłym roku, rozłączył się z kupy tylko z bratem pawłem miasta wielkie we Węgrach, w Rakuszach (tj. w Austrii) Czechach i we Śląsku obchodził', *Chronografia*, 1987, s. 245.

³⁶ 'Ad finem anni 1688 Domini insignis et famosus ille provinciarum terror, Martinus Portaszy cum fratre suo Paulo captus, dux latronum, postea torturatus et morti adjudicatus, ante executionem iustitiae, quae facta est anno 1689, 10 Ianuarii, petiit inscribi in album Confraternitatis Sanctissimi Rosarii cum fratre suo Paulo, adeoque inscribitur', *Chronografia*, 1987, s. 246.

³⁷ *Chronografia*, 1987, s. 247.

³⁸ 'Dnia 22 sierpnia we wtorek przed Świętym Bartłomiejem niejaka Kunegunda Jarczonka z Milówki białogłowa, służąc na Kamesznicy, upadła była z niejakim Szczyrbiakiem owczarzem i dziecię podobno porodziwszy, kryjomo straciła. Gdy tedy onę po płynieniu z niej krwi posłakowano i o to turbowała gospodyni, ona do Orawy z bojaźni pobiegła i do Klina wsi tam przyszedłszy natrafiła na nocliku, że białogłowa tamże dziecię urodziła. Ona tedy to dziecię w nocy

A theft of an entirely different nature was committed by a Franciscan friar from Hungary who had been staying in Żywiec for three weeks on his way back to Hungary from Kraków one hard winter. During his sojourn, he celebrated masses in the parish church. Upon leaving Żywiec, he stole a silver cross from the sacristy. Once back in Hungary, he broke up the cross and sold the parts to a Jew. The monk was ultimately caught and imprisoned in Trnava³⁹.

The chronicle also includes many interesting facts from the daily lives of the people of the borderlands. One of them mentions a Polish woman who told fortunes in Hungary. The parish priest of Žilina wrote to the authorities in Żywiec about the matter, claiming that the woman had books from which she predicted the future. The psychic was imprisoned for this activity and an inquiry about her was sent to Żywiec. The reply was received that the woman did not practice this art in Żywiec and that the book was known to contain Polish poems. Komoniecki writes that simple Hungarian people believed her, and that she earned a good living and commanded respect. Thereafter, in place of the book of poetry, the woman showed the priest a prayerbook, and as a result she was released from prison and permitted to remain in Hungary⁴⁰.

The chronicler was particularly interested in all sorts of strange events and supernatural occurrences inexplicable to contemporary society. He made note of the births of deformed infants or animals, whether on the Polish side or across the border. We learn that in 1708, in the Hungarian village of Oszczadnica (now Oščadnica), a sheep gave birth to three lambs, all of them black⁴¹. In 1712, in the village of Čadca a woman gave birth to Siamese twins⁴². The category of miracles included an event that took place in Kežmarok in 1720. On the feast of the Visitation of the Virgin Mary, a baker baked bread for some

świeżo narodzone ukradła i z nim do Polski uciekła. Którą goniący, na Rajczy znaleziono i dogoniono. Wziąwszy dziecię jej, tamże ochrzczono, będąc syn, któremu dano imię Bartłomiej', *Chronografia*, 1987, s. 516.

³⁹ 'Dnia 28 marca w Wielki Czwartek niejaki Placidus Blaskowic, zakonnik z zakonu Franciszkanów z Prowincyj Nitreńskiej z Węgier od św. Elżbiety klasztoru był tu w Żywcu, bawiąc się przez niedziel blisko trzy, dla zapadnienia śniegów wielkich, idąc z Krakowa do Węgier. Który tu w kościele żywieckim jako prezbiter kielkanaście celebrował razy. A ten w ten dzień krzyż srebrny ważący srebra grzywnien trzy i łotów pięć z zakrytyj tajemnie ukradł i do Węgier go zaniósł, który tam połomawszy, Żydowi kawalce srebra przedawał, aż go tam poślakowano i do Tyrnawy do carceres dano', *Chronografia*, 1987, s. 522–523.

⁴⁰ 'Dnia 7 lipca Georgius Kuty residentiae Solnenis Societatis Iesu superior et plebanus z Żyliny miasta, do Żywca pisał list o Zofiej Mizerzonce, a Stanisława Mikota małżonce, że tamże w Żylinie i w Węgrach wróżką się czyniła, mając książki jakieś, z których wróżyła i prokowała ludziom i przyszłe rzeczy opowiadała. Którą do więzienia tamże wzięto i wsadzono, żeby o jej żywocie świadectwo wydano. Za którą pisano, że ona o tym nie rozumie i tego w Żywcu nie czyniła, tylko książkę „Fortunę” miała, z której przez kostki rzucane wróżyła, jako kostka padła i wiersze polskie z konceptu polskiego wydrukowane były, co się trafiło jej czasem. Której jako prosty naród węgierski wierzył i z tego dobrze żyła i w poszanowaniu tamże była. A tej książki jezucie nie pokazała, tylko inszą do modlenia się. A tę puszczo z więzienia i tam w Węgrach została się', *Chronografia*, 1987, s. 495.

⁴¹ 'Tegoż czasu na Oszczadnicy we wsi węgierskiej przytrafiło się, że u wójta tamecznego owca troje jagniąt żywych urodziła, a wszystkie czarne były', *Chronografia*, 1987, s. 319.

⁴² *Chronografia*, 1987, s. 380.

carters. As a punishment for working on a feast day, his loaves turned into stones in the oven. One of them was bought by a carter from Żywiec. He then sold it to some monks from the Polish town of Kęty, who proceeded to show the stone about to people as a miracle. Three such loaves found their way to Poland⁴³.

III. In conclusion, the chronicle reflects the influence exerted by the proximity of this corner of Poland to Hungary, Bohemia, and Silesia on the intensity of its contacts with those nations. Its borderland location was conducive to cultural exchange, as accounts of travel and exchange of books, of the adoption of fashions, and of the services of foreign craftsmen demonstrate. With regard to Polish-Hungarian relations, the chronicle shows that inhabitants of the neighbouring kingdom were a frequent presence in the State of Żywiec. In difficult times, the two groups helped each other, but it was not selfless assistance. Komoniecki makes no commentary on his reports, so it is difficult to deduce his attitude toward the unfolding events. Only in two entries does the author reveal his own view. One is a description of the period of famine, when he mentions that Poles were chased away Hungary. The other is a mention of the simple Hungarian people who believed the Polish fortune-teller. Even in these cases, however, it is hard to tell whether these were the views of the author alone, or a reflection of opinions widespread in this borderland community.

The chronicle incontrovertibly enriches the Polish historiography with Hungarian themes. It shows that Polish-Hungarian border contacts were intense and that Hungarians were regarded as interesting neighbours and partners by Poles. The descriptions in the chronicle indicate that this “partnership” was particularly well developed in the sphere of crime. These individual references, scattered across the source, illustrate neighbourly relations that unfolded despite the state border⁴⁴.

Bibliografia

Źródła drukowane

Grodziski S., Dwornicka I., (wyd.), 1987, *Chronografia albo Dziejopis Żywiecki w którym roczne dzieje spraw przeszłych, starodawnych miasta Żywca i pobliskich jego miejsc znajdują się. A ten jest z różnych autorów, pism i wiadomości zebrany i wypisany, a w żywą i trwałą pamięć miastu żywieckiemu jako ojczyźnie swojej milej ofiarowany roku Pańskiego 1704, przez*

⁴³ “Tegoż roku na Spiszu w mieście Kieżmarku przydało się, że chleb w święto Nawiedzenie Panny Maryjej piekli dla furmanów. Którego do pieca wsadzono 18, a ten w kamienny się w piecu poobracał. Z których chlebów furman jeden kupił i dał zań ryński albo złotych 3 groszy 10 polskich, i przywiózł go tu do Polskiej na okazyję. A ten od niego ojcowie reformaci z Kęt odkupili, drożej zapłaciwszy go, dla pokazania go ludziom i wizerunku takiego cudu. Który chleb, gdy go ważyli, funtów 33 wagi miał. [...] których chlebów trzy do Polskiej dostało się”, *Chronografia*, 1987, s. 526.

⁴⁴ As Tadeusz M. Trajdos noted, the coexistence of these two nations was natural: T.M. Trajdos, 2005, s. 35. For example, on the relationship of the Polish Catholic clergy, many of which came from the land of Żywiec, with Orava and Spisz, see T.M. Trajdos, 2017, s. 161–182.

slawnego Andrzeja Komonieckiego wójta na ten czas żywieckiego, manu propria, Żywiec (henceforth as: Chronografia)

Opracowania

- Bagi D., Barabás G., Máté Z. (ed.), 2016, *Hungaro – Polonica. Young Scholars on Medieval Polish-Hungarian Relations*, Pecs.
- Chowaniec-Lejczyk B., 2007, *Wojny XVII w. i ich wpływ na sytuację demograficzno-gospodarczą Orawy*, „Rocznik Orawski”, 6–7, s. 29–52.
- Drobisz Z., 1989, *Geograficzne treści w „Chronografii albo Dziejopisie Żywieckim” Andrzeja Komonieckiego*, „Karta Groni”, 15, s. 70–73.
- Grodziski S., 1989, *Dziejopis żywiecki – źródło i jego wartość badawcza*, „Karta Groni”, 15, s. 24–34.
- Grzesik R., 2003, *Obraz stosunków polsko-węgierskich w czasach piastowskich w rocznikach polskich*, „Studia Źródłoznawcze”, 41, s. 1–18.
- Jazowski A., 2007, *Zbójnictwo w świetle dotychczasowych badań i opinii*, [w:] *Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze*, M. Madej, A. Mlekołaj, M. Rak, Nowy Targ, s. 46–58.
- Kamler M., 2009, *Zbójnictwo i rozbój w Beskidach od 2. połowy XVI do połowy XVII wieku*, [w:] *Spółczesność staropolskie. Seria nowa, t. 2: Społeczność a przestępczość*, Warszawa, s. 183–237.
- Kamler M., 2010, *Złoczyńcy. Przestępczość w Koronie w drugiej połowie XVI I w pierwszej połowie XVII wieku (w świetle ksiąg sądowych miejskich)*, Warszawa.
- Kiryk F., 2000, *Związki handlowe i kulturalne miast małopolskich ze Słowacją w XV i XVI stuleciu*, „Historické štúdie”, 41, s. 9–33. (Przedruk: idem, 2013, *Miasta małopolskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Kraków, s. 271–301).
- Kiryk F., 2007, *Przyczyny do dziejów zbójnictwa-beskidnictwa na pograniczu polsko-słowackim w XV–XVIII wieku*, [w:] *Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze*, M. Madej, A. Mlekołaj, M. Rak, Nowy Targ, s. 26–36.
- Kowalski P., 2004, *Cudowność i zwyczajność. Świat Andrzeja Komonieckiego, wójta żywieckiego*, [w:] *Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa, s. 150–164.
- Kowalski P., 2005, *Powódź. Żywioły w Andrzeja Komonieckiego Chronografii, albo Dziejopisie żywieckim*, [w:] *Pejzaże kultury. Prace ofiarowane profesorowi Jackowi Kolbuszewskiemu w 65. rocznicę Jego urodzin*, red. W. Dynak, M. Ursel, Wrocław, s. 70–86.
- Kowalski P., 2010, *Świat Andrzeja Komonieckiego kronikarza z Żywca. Studia z antropologii historycznej*, Wrocław.
- Kracik J., 1980, *W kręgu rodziny wójta Komonieckiego*, „Karta Groni”, 9–10, s. 145–148.
- Kracik J., 1987, *Recenzja: Andrzej Komoniecki, Chronografia albo Dziejopis Żywiecki*, wyd. S. Grodziski, I. Dwornicka, Żywiec 1987, „Nasza Przyszłość”, 68, s. 263–271.
- Kracik J., 1989, *Personalia Andrzeja Komonieckiego w niedbałym zwierciadle historiografii*, „Karta Groni”, 15, s. 62–64.
- Leszczyński S., 2012, *Nauka, religia, prawo – mentalność czasów nowożytnych na przykładzie kroniki żywieckiej Andrzeja Komonieckiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 45 (2), s. 303–315.

- Madejowa M., Mlekodaj A., Rak M., (red.), 2007, *Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze*, Nowy Targ.
- Mikołajczyk M., 1993, *Przestępstwa przeciwko życiu w małych miastach polskich (na przykładzie Żywca i Miechowa XVI–XVIII wieku, [w:] Państwo – prawo – sprawiedliwość. Dawniej i dziś, pod red. A. Lityńskiego, Katowice, s. 62–85.*
- Obara-Pawłowska A., 2016, *Polish and Hungarian Economics Relations in The Middle Ages (from the Second Half of the 13th Century to the End of the 14th Century)*, [w:] *Hungaro – Polonica. Young Scholars on Medieval Polish-Hungarian Relations*, ed. D. Bagi, G. Barabás, Z. Máté, Pecs, s. 225–263.
- Rajman J., 2020, *Muzyka w dawnym Żywcu. Unikatowa wartość Chronografii Andrzeja Komonieckiego*, „Muzyka”, 1, s. 19–37.
- Romowicz B., 2001, *Peregrynacje mieszkańców Żywiecczyzny w świetle dziejopisu A. Komonieckiego*, „Karta Groni”, 21, s. 153–156.
- Ruciński H., 2001, *Chrześcijaństwo na Orawie do końca XVIII wieku*, Białystok.
- Siemionow A., 1989, *Aktualna przydatność wiedzy Andrzeja Komonieckiego o Beskidach Zachodnich zawartej w „Dziejopisie Żywieckim”*, „Karta Groni”, 15, s. 65–70.
- Sroka S.A., 1996, *Węgierskie beneficja polskich i śląskich duchownych w XIV – I połowie XV wieku*, „Nasza Przeszłość”, 85 (3), s. 75–97.
- Stuchlik-Surowiak B., 2020, *„Historiej starych” czytanie. Człowiek i świat w „Chronografii albo Dziejopisie żywieckim” Andrzeja Komonieckiego*, Katowice.
- Szczotka S., 1937, *Wstęp*, [w:] *Andrzeja Komonieckiego Dziejopis Żywiecki*, 1, Żywiec, s. VIII–XVIII.
- Trajdos M.T., 2002, *Ku źródłom Orawy*, „Nasz Przeszłość”, 97, s. 437–448.
- Trajdos M.T., 2005, *Osadnictwo polskie na górnej Orawie [w:] Góry i góralszczyzna w dziejach i kulturze pogranicza polsko-słowackiego (Podhale, Spisz, Orawa, Gorce, Pieniny)*, pod red. J.M. Roszkowskiego i R. Kowalskiego, Nowy Targ, s. 27–38.
- Trajdos M.T., 2017, *Rola polskiego duchowieństwa katolickiego na Spiszu i Orawie w epoce nowożytnej*, [w:] *Rola Kościoła w dziejach Polski. Kościoły w Rzeczypospolitej*, red. J. Krochmal, Warszawa, s. 161–182.
- Trajdos M.T., 2018, *Dzieje Górnej Orawy (XIV–XX w.)*, „Płaj”, 55, s. 164–181.
- Wójciuk M.T., 2015, *Zjawiska atmosferyczne, elementy meteorologiczne i kłęski żywiołowe na Litwie w latach 1697–1763 w wybranych źródłach narracyjnych*, „Rocznik Lituanistyczny”, 1, s. 115–163.